
Sprawozdanie z plenarnego posiedzenia Komitetu Historii Nauki przy Prezydium PAN w dn. 15.XII.1956 r.

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 2/2, 433-436

1957

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

**Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.**

brał udział w 4 konferencjach Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego oraz w 3 konferencjach Komisji Nauk Biologicznych i Medycznych Komitetu Historii Nauki PAN w Warszawie).

Dotychczasowa działalność Zakładu pozwala obecnie na próbną ocenę jego działalności w świetle zadań, jakie przed dwu i pół rokiem przed nim postawiono.

Były to zadania dwojakie: indywidualna praca naukowa pracowników Zakładu (przy czym szczególny nacisk miał być położony na opracowanie historii nauk niehumanistycznych) oraz inspirowanie — w myśl zaleceń Komitetu Historii Nauki — i koordynowanie badań w zakresie historii nauki o zasięgu znacznie szerszym aniżeli praca samego tylko personelu Zakładu.

Gruntownej i wszechstronnej krytyce poddano działalność Zakładu dwukrotnie: dnia 20 listopada 1956 r. na zebraniu Prezydium Komitetu Historii Nauki w Krakowie oraz dnia 15 grudnia 1956 r. na plenarnym posiedzeniu tegoż Komitetu. Zasadniczy wniosek dyskusji streszcza się w stwierdzeniu, że podczas gdy ośrodek warszawski spełnił dotąd zadowalająco rolę centrali koordynującej prace różnych własnych i obcych placówek, to indywidualna praca naukowa etatowych pracowników przedstawia się niezadowalająco. Dotyczy to w pierwszym rzędzie niehumanistów. Taki stan rzeczy był m.in. wynikiem tego, że kierownik Zakładu nie mógł — jako humanista — celowo i energicznie ingerować w ogół zagadnień niehumanistycznych ani tym bardziej kontrolować prowadzonych przez pracowników Zakładu badań z tego zakresu. Stąd powstała konieczność takiej reorganizacji Zakładu, która by całokształt prac nad historią danej gałęzi wiedzy oddawała w ręce kompetentnego kierownika.

Przyszłość wykaże, czy projektowana przebudowa Zakładu — polegająca na tworzeniu kilkuosobowych samodzielnych pracowni terenowych dla studiów nad historią poszczególnych dyscyplin — rozwiąże trudności lub przyczyni się przynajmniej do ich złagodzenia. Konsekwencją takiej koncepcji byłoby ograniczenie roli ośrodka warszawskiego jako pracowni naukowej i powierzanie mu głównie funkcji administracyjnej obsługi poszczególnych placówek, przeważnie terenowych. Wydaje się, że szczególną opieką należałoby przy tym otoczyć te zespoły, które — na razie bardzo nieśmiało — zapoczątkowały współpracę pomiędzy humanistami a nie-humanistami.

Kilkuletnia działalność Zakładu przyczyniła się bez wątpienia do zmobilizowania wielu historyków nauki, którzy ogłosili już szereg prac ze swych specjalności oraz do rozeznania w aktualnym stanie badań. Stanowiąc to może podstawę dalszych poczynań nowego kierownictwa Zakładu, które — nie powtarzając błędów przeszłości — przyczyni się niewątpliwie do posunięcia naprzód badań nad historią nauki.

W. Voisé

SPRAWOZDANIE Z PLENARNEGO POSIEDZENIA KOMITETU HISTORII NAUKI PRZY PREZYDIUM PAN

w dn. 15.XII.1956 r.

W dniu 15.XII.1956 r. odbyło się w Warszawie w Pałacu Kultury i Nauki plenarne posiedzenie Komitetu Historii Nauki składające się z części nauko-

wej i organizacyjnej. Na część naukową złożył się referat prof. dra P. Rybickiego pt. *O niektórych problemach ogólnych historii nauki* oraz dyskusja nad tymże referatem¹.

Część organizacyjną posiedzenia rozpoczęto od złożenia sprawozdań z działalności Komitetu i Zakładu Historii Nauki za rok 1956 (mgr Z. Skubała i doc. Voisé)², po czym przewodniczący Komitetu prof. B. Suchodolski omówił kilka problemów wiążących się z planem prac Komitetu i Zakładu na 1957 r. oraz wytyczne działalności obydwu placówek na lata następne. Przemówienie dotyczyło głównie projektu sformułowań opracowanych przez rozszerzone Prezydium Komitetu w listopadzie 1956 r. w Krakowie³, obejmujące ocenę i wytyczne dla reorganizacji pracy Zakładu. Prof. B. Suchodolski podkreślił, iż główną trudnością, z jaką się w dotychczasowych pracach Zakładu spotkało, było związanie historii poszczególnych dyscyplin z historią ogólnej problematyki dziejów nauki. Historię poszczególnych dyscyplin naukowych opracowywano głównie w Sekcjach Komitetu, zaś w Zakładzie Historii Nauki próbowano iść w kierunku pewnych ogólniejszych problemów międzydyscyplinowych, czego wyrazem było ukonstytuowanie się zespołów historii nauki polskiej okresu Odrodzenia i okresu Oświecenia. W praktyce ujawiły się jednak duże trudności w organizowaniu stałego codziennego warsztatu pracy specjalistów różnych dyscyplin; w szczególności chodziło o to, że przy pracach z zakresu historii różnych dyscyplin prowadzonych w jednej placówce kierownik jej nie może być kompetentny we wszystkich zakresach. Z trudności tych Prezydium wyciągnęło wnioszek idący w kierunku jak najściślej powiązania prac prowadzonych w sekcjach i zespołach Komitetu z pracami Zakładu w ten sposób, by wszystkie prace z zakresu historii poszczególnych dyscyplin skoncentrować pod opieką przewodniczących sekcji względnie zespołów Komitetu; w ten sposób prace te uzyskają jednolite fachowe kierownictwo, obejmujące zarówno osoby, które pracują na umowach zleconych, jak i osoby pozostające na etatach Zakładu Historii Nauki.

Obok tendencji, zmierzającej do usunięcia dotychczasowej dwutorowości w pracach, podkreślono doniosłość problemów ogólnych, międzydyscyplinowych (w większości wymienionych w referacie prof. P. Rybickiego), które mogłyby być opracowywane przez odpowiedni odrębny zespół pracowników Zakładu Historii Nauki. Na czele tego zespołu ma stanąć prof. P. Rybicki, który równocześnie objął kierownictwo Zakładu po ustępującym na własną prośbę doc. drze W. Voisé. Funkcję zastępcy prof. Rybickiego do czasu jego przeniesienia się na stałe do Warszawy pełnić ma doc. dr J. Michalski.

Zgodnie z tymi dążeniami, przy opracowywaniu planu badań na rok 1957 Komitet i Zakład Historii Nauki, kierując się wytycznymi działalności obu komórek na lata przyszłe, postanowiły skoordynować swe prace jeszcze ściślej niż w latach poprzednich. Wyrazem tego z jednej strony jest wspólny plan badań, z drugiej zaś ściśle powiązanie poszczególnych sekcji i zespołów Komitetu z pracownikami i zespołami Zakładu.

¹ Sprawozdanie z tej części zostało umieszczone w dziale dyskusyjnym niniejszego „Kwartalnika“, patrz s. 349.

² Patrz s. 421 i 427 niniejszego numeru „Kwartalnika“.

³ Projekt zatwierdzony przez zebranych przekazano Prezydium PAN. Tekst umieszczony jest w formie załącznika do niniejszego sprawozdania.

Równocześnie należy podkreślić, że tak doświadczenia organizacyjne, jak i merytoryczne wyniki prac skłaniają do dalszej koncentracji badań, wyraźniejszego sprecyzowania dwóch zasadniczych pionów, a mianowicie badań w zakresie ogólnych zagadnień historii nauki (dzieje instytucji naukowych, dzieje społecznego uwarunkowania badań naukowych i ich roli dla życia społecznego, dzieje filozoficzno-metodologicznej problematyki rozwoju nauki, dzieje społecznej pozycji uczonego: warunków jej twórczości itd.) oraz w zakresie historii poszczególnych dyscyplin naukowych.

W pierwszym z tych zakresów kontynuujemy i podejmujemy w roku 1957 tylko niektóre problemy — mamy jednak nadzieję, iż w 1957 r. uda się przygotować podstawy dla nieco pełniejszego rozwinięcia tych badań w najbliższej przyszłości. Silniejszy akcent możemy postawić na pracach poświęconych dziejom dyscyplin. Prace te prowadzone w zespołach specjalistycznych równocześnie przyniosą materiały do precyzowania problematyki wspólnej dziejom poszczególnych dyscyplin, zwłaszcza w okresie Odrodzenia, które to okresy koncentruje od lat wysiłek badawczy Komitetu i Zakładu.

Niektóre od dawna prowadzone prace zarówno w pierwszym, jak i w drugim zakresie wiążą się ściśle z dziejami Uniwersytetu Jagiellońskiego, co pozwoli Komitetowi Historii Nauki wnieść pewien wkład do tego obrazu rozwoju nauki w Polsce, jaki winien być ukazany z racji 600-lecia istnienia Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Szczególnie ważnym zadaniem pozostaje nadal praca nad *Opera Omnia* Kopernika.

W dyskusji, w której wzięli udział prof. prof. Hryniewiecki, Olszewski, Olszewicz, Bukowski, Birkenmajer, Hubicki, Radwan, Gaweł, Suchodolski, doc. Voisé, doc. Michalski, dr Szpilczyński, dr Przytkowski, dr Dembińska, mgr Skubała poruszono szereg zagadnień, z których kilka ze względu na ich wagę należałoby omówić.

Podstawowe zagadnienia stosunku prac Komitetu do prac Zakładu i stosunku prac z zakresu historii poszczególnych dyscyplin do historii problematyki ogólnej poruszone przez prof. Suchodolskiego poruszyli prof. prof. Olszewski, Bukowski, Olszewicz oraz doc. Voisé i doc. Michalski, uznając za słuszną w zasadzie postawioną przez niego tezę, iż całość pracy w zakresie historii nauki w Polsce należy traktować jako jedną wspólną pracę, której jedną z wykonawczych komórek jest Zakład Historii Nauki.

Komitet Historii Nauki był i jest w zasadzie bowiem tego typu komitetem Akademii, którego prace wyraziły się przede wszystkim w koordynacji badań naukowych odpowiadając tym samym koordynacyjnej roli Akademii, a niekiedy tylko organizowaniu i prowadzeniu wyłącznie własnych instytutów. Wyrażono jednak obawy, czy przy nowym układzie badań uda się ustalić właściwy stosunek prac z zakresu historii poszczególnych dyscyplin do badań ogólnych, i uznano, że najlepszą przeciwwagą tego, jeśli chodzi o kierunek badań chronologicznych, będą zapewne dyskusje międzydyscyplinowe np. dla zagadnień historii nauki w dobie Odrodzenia czy Oświecenia. Uznano za stosowne podkreślić doniosłą rolę kwot interwencyjnych na badania z zakresu historii nauki w ośrodkach już pracujących lub mogących się rozwinąć.

Stosunkowo dużo czasu pochłonęło zagadnienie dalszych losów działającej przy Komitecie Komisji Ochrony Zabytków. Po dyskusji, w której udział wzięli

prof. Bukowski, prof. Olszewicz, prof. Radwan, dr Przykowski, dr Czarnecki, postanowiono poszerzyć skład dotychczasowej Komisji i powierzyć jej generalne przedyskutowanie sprawy muzeów nauki i techniki i co się z tym łączy zabezpieczenia dowodów rzeczowych (całokształt tej sprawy winien być przedstawiony na szerszym forum poza Akademią z intencją, by muzea nauki i techniki miały swój wyodrębniony zarząd). W skład poszerzonej Komisji weszliby prof. prof. Małkowski, Konopka, Olszewski, Estreicher, Bukowski, Radwan, dr Przykowski, doc. Wiślicki, dyr. Ciężkowski, prof. Malinowski, przedstawiciele Instytutu Historii Kultury Materialnej oraz dyrektorzy muzeów terenowych.

Obok tego zebrani podjęli decyzję, przeciwstawiającą się zamierzeniom decentralizacji muzeów naukowych i technicznych, która winna w Prezydium PAN zbiec się z analogiczną uchwałą I Wydziału przeciwstawiającą się decentralizacji muzeów w ogóle.

Szereg dyskutantów, m. in. prof. prof. Hubicki, Birkenmajer, Olszewicz, doc. Szpilczyński, doc. Michalski i inni, zabrało głos względnie zgłosiło szczegółowe uwagi odnośnie planu badań Komitetu i Zakładu na rok 1957 oraz ich sprawozdań za rok 1956. Wyjaśnień w tych sprawach udzielał prof. Suchodolski, doc. Voisé, doc. Kolankowski i mgr Skubała.

Na marginesie planu mówiono również o szeregu trudności związanych z prowadzeniem prac badawczych w zakresie historii nauki (np. na przykładzie historii medycyny dr Szpilczyński mówił o konieczności współpracy w odpowiednich zespołach filologa-historyka paleografa i lekarza dla zbadania materiałów źródłowych). Prof. Gawęł przedstawił ramowy plan prac przyszłego Zespołu Historii Geologii, który na prośbę Komitetu zorganizowałby w I kwartale 1957 roku. Dr Dembińska podkreśliła wagę współpracy między Komitetem i Instytutem Historii Kultury Materialnej szczególnie na odcinku prac nad historią górnictwa i hutnictwa, natomiast należałoby bardziej zacieśnić współpracę nad historią rolnictwa i historii techniki budowlanej. Przedstawiciel Ośrodka Dokumentacji i Bibliografii Naukowej PAN w zastępstwie dr Szwejcerowej wyjaśnił, iż nie zachodzi dublowanie prac między Komitetem i Ośrodkiem, jak również przychylił się do wniosku Komitetu o przekazanie Zakładowi Historii Nauki księgozbioru naukoznawczego będącego poprzednio własnością Kasy Mianowskiego.

Poruszona sprawa Muzeum M. Skłodowskiej-Curie nie została wyjaśniona z powodu wyjazdu prof. Złotowskiego, kierownika Muzeum, do Chin.

Na zakończenie zebrania podjęto uchwałę zatwierdzającą wytyczne rozwoju dalszych prac Komitetu i Zakładu i ich plan badań na rok 1957 oraz przyjęto sprawozdania Komitetu i Zakładu za rok 1956.

OCENA DOTYCHCZASOWEJ DZIAŁALNOŚCI ORAZ PERSPEKTYWY ROZWOJU DAJSZYCH PRAC KOMITETU I ZAKŁADU HISTORII NAUKI PRZY PREZYDIUM PAN

Komitet Historii Nauki powołany w 1952 r. początkowo przy Wydziale Nauk Społecznych, a z kolei przekształcony w Komitet międzywydziałowy przy Prezydium Akademii pomysłany był od początku jako ten organ PAN, którego głównym celem miało być inicjowanie, prowadzenie i koordynowanie sze-